

Πού οφείλεται η σύγχρονη κρίση της πολιτικής; (Κωνσταντίνα Γογγάκη, Επ. Καθηγήτρια Παν/μίου Αθηνών)

/ [Πεμπτούσία](#)

Η κρίση της πολιτικής και ιδίως η κρίση νομιμοποίησής της, οφείλεται στην αποσύνδεσή της από το αξιακό και ηθικό περιεχόμενό της, στην υπερβολική «τεχνοκρατικοποίηση» και την «αποϊδεολογικοποίησή» της και στην υποταγή της στον εργαλειακό και συντεχνιακό λόγο.

Το αποτέλεσμα είναι η πολιτική να γίνεται αντιληπτή ως τεχνική διαχείρισης και διατήρησης της εξουσίας. Επέρχεται, με τον τρόπο αυτό, μια διάσταση, όπως θα έλεγε ο Jürgen Habermas, ανάμεσα στην οικονομική και πολιτική εξουσία που δρα ως «σύστημα» ή «κάστα», και στην ανθρώπινη επικοινωνία. Η διάσταση αυτή είναι τόσο ισχυρή, που καθιστά εφικτή ακόμη και την υποτέλεια και την αλλοτρίωση του ανθρώπου, ή ακόμη και την κατάπτωση της ίδιας της πολιτικής. Η απώλεια του ανθρώπου, όμως, νομοτελειακά, θα επιφέρει και την απώλεια της ίδιας της

πολιτικής. Εκτός κι αν υποθέσει κανείς ότι η αποπολιτικοποίηση αποτελεί σκοπιμότητα της ίδιας της πολιτικής εξουσίας, μέσω της οποίας στοχεύει στο συγκεντρωτισμό και στον πλήρη έλεγχο του κόσμου.

Μπορεί, άραγε, να προσδιορισθεί μια ποιότητα σχέσεων ανάμεσα στην ηθική και την πολιτική, που να μην καταλήγει στο ξεγύμνωμα της πολιτικής από το αξιακό και ηθικό της υπόβαθρο, ούτε να επιτρέπει την κατάχρηση ηθικολογικών προσχημάτων στην άσκηση της πολιτικής εξουσίας χάριν του δημοσίου συμφέροντος; Μήπως, εν τέλει, η συγκρότηση μιας δίκαιης κοινωνίας, όπου νόμος, δίκαιο και ηθική θα λειτουργούν στο πλαίσιο μιας ευημερούσας κοινωνίας, είναι ανέφικτη[1]; Δεν ισχύει κάτι τέτοιο.

Ο άνθρωπος είναι εξοπλισμένος με μια θεμελιώδη ηθική ικανότητα, που του επιτρέπει τον σχηματισμό κρίσεων και αξιολογήσεων στην πολιτική και την κοινωνική ζωή. Μπορεί ο Machiavelli να αμφισβήτησε την πρακτική ωφέλεια αυτών των ηθικών κρίσεων, αλλά δεν αμφέβαλε για την ικανότητα και τη διάθεση του πολιτικού όντος να σχηματίζει και να εκφέρει τέτοιες κρίσεις. Εξάλλου, στον πυρήνα του ηθικού προβληματισμού υπάρχει το ζήτημα της αμοιβαιότητας των ηθικών κριτηρίων στη συμπεριφορά. Η προαιώνια ηθική αρχή υπαγορεύει «να μη κάνεις σε άλλους αυτό που δεν θέλεις να σου κάνουν»[2]. Ο Immanuel Kant αργότερα επεξέτεινε την αρχή της αμοιβαιότητας στην καθολικότητα της κατηγορικής προσταγής: «πράττε ως εάν με την πράξη σου έθετες κανόνα καθολικής ισχύος»[3].

Η πολιτική δεν είναι η εκκρίζωση του εγωισμού, αλλά η συλλογική έκφρασή του[4]. Η ενδυνάμωση της αξίας της συλλογικότητας είναι ένας αναγκαίος αγώνας, αλλιώς η πολιτική φετιχοποίηση και η μοιρολατρία απέναντι στην κοινωνία της ανισότητας και της αδικίας θα διαιωνίζουν το πνεύμα, το οποίο βασίζεται στην αρχή της εξουσίας και της υποταγής. Η επαναστατική συνείδηση δεν αποτελεί μια αυταπάτη. Η δύναμη της φαντασίας δεν συνιστά μόνο στοιχείο της εσωτερικότητας του ανθρώπου, αλλά μπορεί να καταστεί αποφασιστικός παράγοντας της ανθρώπινης πράξης, ενισχύοντας το όραμα για έναν κόσμο ελευθερίας και δικαιοσύνης. Η σχέση ουτοπίας και πραγματικότητας δεν είναι μόνον αντιθετική, αλλά είναι και διαλεκτική[5]. Η παιδεία και η φιλοσοφία αυτόν τον ρόλο μπορούν να διαδραματίσουν: ν' αποκαλύψουν δηλαδή στην κάθε συνείδηση την φαινομενικά ουτοπική της δυνατότητα και να συμβάλουν στην ενεργοποίηση της στην πράξη[6]. Ο Αριστοτέλης δίδασκε ότι το αδύνατο που γίνεται πιστευτό είναι προτιμότερο, από το δυνατό που δεν είναι πειστικό[7]. Η παγκόσμια πολιτική κοινωνία μπορεί να προχωρήσει, μέσω της επαναστατικής ανθρώπινης δραστηριότητας, από την περιοχή της δυνατότητας στην περιοχή της πραγματικότητάς

της.

Στο σύγχρονο κόσμο η οικονομική και επικοινωνιακή δομή της παγκοσμιοποιημένης κοινωνίας έχει έντονα τα χαρακτηριστικά των ανισοτήτων και των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε επίπεδο τόσο ατομικό όσο και συλλογικό. Το γεγονός αυτό επιτείνεται από την καθηλωτική επιβολή των επικοινωνιακών μέσων στις ανθρώπινες συνειδήσεις, σε τέτοιο βαθμό ώστε η εκδοχή του *Orwell* περί 'mind control' να μην ακούγεται καθόλου εξωπραγματική. Σήμερα, που η παγκόσμια κοινωνία τείνει προς μια ενιαία πολιτικο-οικονομική μορφή ή τουλάχιστον εμφανίζει παρεμφερείς φόρμες πολιτικού σχεδιασμού παγκοσμίως, ίσως είναι επίκαιρο το ζήτημα μιας παγκοσμιοτικής ηθικής που να μπορεί να αγκαλιάζει τη συμπεριφορά του ανθρώπου τόσο προς το περιβάλλον όσο και προς τον Άλλο, νοούμενο είτε ως πολίτη είτε ως ανεξάρτητη ηθική προσωπικότητα[8].

Το ερώτημα της συνύπαρξης ηθικής και πολιτικής έχει διαγράψει, εν τέλει, μακρά πορεία στην ιστορία της πολιτικής φιλοσοφίας, αλλά ακόμη μεγαλύτερη και πολυσχιδέστερη στην πολιτική πραγματικότητα όλων των εποχών. Επεκτείνοντας την προβληματική μας, το ερώτημα που εγείρεται σήμερα για πολιτικούς και πολίτες είναι 'κατά πόσον η πολιτική δραστηριότητα στην παγκόσμια σκηνή μπορεί να υπακούει σε μια νέα γενικευμένη ηθική συμπεριφορά που να αποκρυσταλλώνεται ως παρακαταθήκη της δύσκολης τούτης εποχής προς το μέλλον'. Προβλήματα όπως αυτά που επισημάνθηκαν, απασχολούν τη σύγχρονη φιλοσοφική σκέψη αλλά και τη φιλοσοφική παιδεία[9].

Όπως και νάναι, η πολιτική ηθική επιβάλλει τουλάχιστον: 1) στο επίκεντρό της να βρίσκεται η ακριβοδίκαιη και αμερόληπτη δράση ('fairness'), χρησιμοποιώντας μεταφορικά την ορολογία του John Rawls[10], 2) όχι μόνο τον θεωρητικό προσδιορισμό της ηθικής, αλλά και την πρακτική της εφαρμογή, προς το κοινό συμφέρον και προς την ανάδειξη και αξιοποίηση της δημιουργικής πλευράς των ανθρώπων, και, 3) την πολιτική συμπεριφορά εκείνη η οποία δεν θα νοθεύει την πίστη και δεν θα καταστρέφει την αθωότητα των ανθρώπων[11]. Επειδή, όμως, στη ζωή δεν λειτουργούν όλα ομαλά και αυτονόητα, ούτε και τίποτε χαρίστηκε, κάθε ανθρώπινη συνείδηση οφείλει να επαγρυπνά, ώστε να εντείνει τον αγώνα εδραίωσης μιας νέας, καλύτερης, τάξης πραγμάτων.

[1] Αντώνης Μακρυδημήτρης, «Ηθική και Πολιτική: μια νέα προσέγγιση», http://www.dee.gr/mediaupload/publications/makridimitris_ithiki_kai_politiki.pdf

[2] Τωβίτ, Δ, 15, ο συ μισείς, μηδενί ποιήσης.

[3] Πβ. Α. Μακρυδημήτρης, ό.π.

[4] Πβ. Andre Comte-Sponville (2003), σ. 38.

[5] Πβ. Ernst Bloch (1985), Ουτοπία και Επανάσταση: Συζητήσεις, εισ.-μτφρ. Στέφανος Ροζάνης, Αθήνα, Εκδόσεις Έρασμος, 1985, σσ. 10-12.

[6] Πβ. ό.π., σ. 13.

[7] Αριστοτέλους, Περί Ποιητ 24, 1460a 26-27: προαιρείσθαι τε δει αδύνατα εικότα μάλλον ή δυνατά απίθανα. Πβ. Ανδρέα Μάνου (1999), Η μεταφυσική της τέχνης και του ωραίου υπό το φως της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας, Αθήνα, Σύλλογος προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων, σ. 71.

[8] Πβ. ό.π.

[9] Πβ. Μαρία Βενετή (2015), «Ποιά η σχέση ηθικής και πολιτικής;» 22/7/2015: http://www.huffingtonpost.gr/maria-veneti/-_762_b_7848464.html.

[10] Πβ. John Rawl (2006), Η δίκαιη κοινωνία. Η δικαιοσύνη ως ακριβοδικία. Μια αναδιατύπωση, μτφρ. Φιλ. Παιονίδης, Αθήνα, Πόλις, 2006.

[11]

Πβ. Girardin Benoît, «Ethics in Politics. Why it matters more than ever and How it can make a difference», Globethics.net, Focus No. 5, http://www.globethics.net/documents/4289936/13403252/FocusSeries_05_EthicsinPo216a-41ff-bca6-4ef9d4022d86.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βενετή, Μαρία (2015). «Ποιά η σχέση ηθικής και πολιτικής;» 22/7/2015, http://www.huffingtonpost.gr/maria-veneti/-_762_b_7848464.html.

Bloch, Ernst (1985). Ουτοπία και Επανάσταση: Συζητήσεις, εισ-μτφρ. Στέφανος Ροζάνης, Αθήνα, Έρασμος.

Benoît, Girardin. «Ethics in Politics. Why it matters more than ever and How it can make a difference», Globethics.net, Focus No. 5, http://www.globethics.net/documents/4289936/13403252/FocusSeries_05_EthicsinPolitics_B216a-41ff-bca6-4ef9d4022d86.

Comte-Sponville, André (2003). *Καθρέφτες φιλοσοφίας*, μτφρ. Μάρως Σωτηροπούλου-Φιλίππου, Αθήνα, Κέδρος.

Horkheimer, Max (1989). *Απαρχές της αστικής φιλοσοφίας της ιστορίας*, μτφρ. Τ. Κονδύλης, Αθήνα, Κέδρος.

Μακρυδημήτρης, Αντώνης. «Ηθική και Πολιτική: μια νέα προσέγγιση», http://www.dee.gr/mediaupload/publications/makridimitris_ithiki_kai_politiki.pdf.

Μάνος, Ανδρέας (1999). *Η μεταφυσική της τέχνης και του ωραίου υπό το φως της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας*, Αθήνα, Σύλλογος προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων.

Παπανούτσος, Ε.Π. (1974). *Πρακτική Φιλοσοφία*, Αθήνα, Δωδώνη.

Rawl, John (2006). *Η δίκαιη κοινωνία. Η δικαιοσύνη ως ακριβοδικία. Μια αναδιατύπωση*, μτφρ. Φιλ. Παιονίδης, Αθήνα, Πόλις.

Παρατήρηση: Το παρόν άρθρο, με πρωτότυπο τίτλο «*Η κρίση νομιμοποίησης της πολιτικής και ο ηθικός επαναπροσδιορισμός της*» είναι το τρίτο και τελευταίο μέρος του εκτενέστερου κειμένου με γενικό τίτλο «*Η συνύπαρξη ηθικής και πολιτικής. Εφικτό όραμα ή ουτοπία;*» της Επ. Καθηγήτριας του Πανεπιστημίου Αθηνών, κ. Κωνσταντίνας Γογγάκη.